

ISSN 2616-6887

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of the
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы
Серия ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ.
ТЮРКОЛОГИЯ

POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES.
TURKOLOGY Series

№ 1 (122)/2018

1995 жылдан бастап шығады
Издается с 1995 года
Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Астана, 2018
Astana, 2018

Бас редакторы

Ногаева А. М.

PhD д-ры, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары

Нечаева Е.Л., с.ғ.к., проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары

Әбішева М.М., т.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Абжаппарова Б.Ж.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Азмуханова А.М.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Түркия)
Әлібекұлы А.	ф.ғ.к. (Қазақстан)
Әлиева С.К.	т.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Бирюков С.В.	с.ғ.д., проф. (Ресей)
Габдулина Б.А.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Грегори Глиссон	PhD д-ры, проф. (Германия)
Дәркенов К.Г.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Дронзина Т.	с.ғ.д., проф. (Болгария)
Дүйсембекова М.К.	с.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жолдыбалина А.С.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Жолдасбекова А.Н.	с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Ибраев Ш.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ирфан Шахзад	PhD д-ры (Пакистан)
Каиржанов А.К.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кайыркен Т.З.	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кожирова С.Б.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Конкобаев К.	ф.ғ.к., проф. (Қырғыз Республикасы)
Копежанова Д.Е.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Ласлу Марац	PhD д-ры, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	PhD д-ры (Иран)
Невская И.А.	PhD д-ры (Германия)
Нұрбаев Ж.Е.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Нуртазина Р.А.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Октай Танрисевер	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Оспанова А.Н.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Пунит Гаур	PhD д-ры, проф. (Индия)
Пауло Ботта	PhD д-ры, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	PhD д-ры (Қазақстан)
Сеит Али Авджу	PhD д-ры (Түркия)
Сомжүрек Б.Ж.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Тәштемханова Р.М.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Хасрет Чомак	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Шаймердинова Н.Г.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сәтпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31432)

E-mail: vest_polit@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Е.А. Изтелеуова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген. 27.03.18 ж. № 16993-

Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31432)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор

Ногаева А.М.

д-р PhD, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора
Зам. главного редактора

Нечаева Е.Л., к.полит.н., проф. (Казахстан)

Абишева М.М., к.ист.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абжаппарова Б.Ж.	д.ист.н. (Казахстан)
Азмуханова А.М.	к.ист.н. (Казахстан)
Алибекулы А.	к.ф.н. (Казахстан)
Алиева С.К.	к.ист.н., проф. (Казахстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Турция)
Бирюков С.В.	д.полит.н., проф. (Россия)
Габдулина Б.А.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Грегори Глиссон	д-р PhD, проф. (Германия)
Даркенов К.Г.	к.и.н. (Казахстан)
Дронзина Т.	д.полит.н., проф. (Болгария)
Дюсембекова М.К.	к.полит.н., доцент (Казахстан)
Жолдыбалина А.С.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Жолдасбекова А.Н.	к.полит.н., проф. (Казахстан)
Ибраев Ш.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ирфан Шахзад	д-р PhD (Пакистан)
Каиржанов А.К.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Кайыркен Т.З.	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Кожирова С.Б.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Конкобаев К.	к.ф.н., проф. (Кыргызстан)
Копежанова Д.Е.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Ласлу Марац	д-р PhD, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	д-р PhD (Иран)
Невская И.А.	д-р PhD (Германия)
Нурбаев Ж.Е.	к.и.н. (Казахстан)
Нургазина Р.А.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Октай Танрисев	д-р PhD, проф. (Турция)
Оспанова А.Н.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Пунит Гаур	д-р PhD, проф. (Индия)
Пауло Ботта	д-р PhD, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	д-р PhD (Казахстан)
Сеит Али Авджу	д-р PhD (Турция)
Сомжурек Б.Ж.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Таштемханова Р.М.	д.ист.н. (Казахстан)
Хасрет Чомак	д-р PhD, проф. (Турция)
Шаймердинова Н.Г.	д.ф.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408

Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31432)

E-mail: vest_polit@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: Е.А. Изтелеуова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.

Серия: ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ. ТЮРКОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 16993-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31432)

Editor-in-Chief
Ainur Nogayeva
PhD, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Yelena Nechayeva, Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Madina Abisheva, Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Bibikhadisha Abzhapparova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Aiman Azmukhanova	Can. of Historical Sciences (Kazakhstan)
Akzhigit Alibekuly	Can. of Philology (Kazakhstan)
Saule Aliyeva	Can. of Historical Sciences, Prof (Kazakhstan)
Anar Somuncuoglu	Assoc.Prof. (Turkey)
Sergey Biryukov	Doctor of Political Sciences, Prof.(Russia)
Kurmangali Darkenov	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Tatyana Dronzina	Doctor of Political Sciences, Prof.(Bulgaria)
Maira Dyussebekova	Can. of Political Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Bagysh Gabdulina	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Gregory Glisson	PhD, Prof. (Germany)
Hasret Çomak	PhD, Prof. (Turkey)
Shakir Ibrayev	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Irfan Shahzad	PhD (Pakistan)
Abai Kairzhanov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Tursynkhan Kaiyrken	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Kadyraly Konkobayev	Can. of Philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Svetlana Kozhirova	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Danagul Kopezhanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
László Marác	PhD, Prof. (Netherlands)
Mandana Tishehyar	PhD in International Studies (Iran)
Irina Nevskaya	PhD (Germany)
Zhaslan Nurbayev	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan),
Roza Nurtazina	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Aigerim Ospanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Oktay Tanrıseven	PhD, Prof. (Turkey)
Punit Gaur	PhD, Prof. (India)
Paulo Botta	PhD, Prof. (Argentina)
Indira Rystina	PhD (Kazakhstan)
Seyit Ali Avcu	PhD (Turkey)
Baubek Somzhurek	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Raihan Tashtemkhanova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Nurila Shaymerdinova	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Akbota Zholdasbekova	Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Alua Zholdybalina	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31432)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: Yelena Izteleuova

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES. TURKOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 16993-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year

Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31432)

МАЗМҰНЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР

<i>Әмірбек А., Маханов Қ.</i> Қазақстан экспортының әртараптандырылуы: 1995-2005 жылдары аралығындағы құрылымдық өзгерістер	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> «Интеграция» ұғымының тұжырымдамалық және теориялық негіздері.....	17
<i>Токубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Қазақстан Республикасында адам капиталының даму аясында Елбасы жолдауларын талдау.....	23
<i>Ыдырыс Қ.С.</i> Ресей федерациясының Қытай халық республикасына бағытталған энергетикалық саясатының келешек сценарийлері және болжамдары.....	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс Қ.С.</i> Қытай халық республикасының энергетикалық стратегиясындағы Ресей федерациясының маңыздылығы.....	39
<i>Ықласова А.Ы.</i> Бір белдем бір жол концепциясы аясындағы Қытай мен Қазақстан қатынасының дамыту.....	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдерінің әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша аянтмақтастығы.....	54

АЙМАҚТАНУ

<i>Қайырғалиев М.М.</i> Батыс Еуропа елдерінің тәжірибесін зерттеу арқылы Қазақстанда исламдық лизингті дамыту мәселелері.....	64
<i>Мақамбетова Г.М.</i> Ислам елдерінің ғылыми-техникалық прогреске арналған заманауи стратегиясы.....	73

ШЫҒЫСТАНУ

<i>Ан Сан Хун, Ө. С. Құрмашев</i> Кореямен Қазақстан арасындағы ресурстық дипломатия жайлы жазбалар.....	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Орта Азияның тарихи жағрапиясы туралы деректанулық, тарихнамалық зерттеулер.....	88
<i>Ильсоева З. С., Кенбаев Ш.О.</i> Араб түбегіндегі тайпалық рулардың ролі.....	93
<i>Қабыкен С.</i> Таң империясының Орта Азияға жүргізген саясаты.....	100
<i>Кенжебай Б.</i> Жапондардың дәстүрлі мәдениетіндегі рухани сабақтастық	106
<i>Құрманғали Г.Қ.</i> Мұхаммед әл-Ариан және тарихи роман жанры	114

ТҮРКІТАНУ

<i>Аманова М.И.</i> А. Байтұрсынұлы еңбектерінің түркітану ғылымының дамуындағы құндылығы туралы	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Қазақ хандығы мемлекетінің халықаралық қатынасы контекстіндегі этноморальдық факторлар: теориялық талдау.....	125

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Амирбек А., Маханов К.</i> Диверсификация экспорта Казахстана: структурные изменения в период с 1995 по 2015 год	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> Концептуально-теоретические основы формирования понятия «Интеграция».....	17
<i>Токубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Анализ Посланий Президента в контексте развития человеческого капитала в Республике Казахстан.....	23
<i>Ыдырыс К.С.</i> Сценарий и прогнозы энергетической политики Российской Федерации по отношению к Китайской Народной Республике	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс К.С.</i> Роль Российской Федерации в энергетической стратегии Китайской Народной Республики.....	39
<i>Ыкласова А.Ы.</i> Развитие отношений Китая и Казахстана в рамках концепции «Один пояс – один путь»	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Сотрудничество государств Содружества независимых государств по проблемам обеспечения военной безопасности	54

РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

<i>Каирғалиев М.М.</i> К вопросу развития исламского лизинга в Казахстане сквозь призму опыта стран Западной Европы	64
<i>Макамбетова Г.М.</i> Современная стратегия стран исламского мира на пути к научно-техническому прогрессу	73

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

<i>Ан Сан Хун, Құрмашев Ө. С.</i> Заметки по дипломатии ресурсов между Кореей и Казахстаном	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Источниковедческие, историографические исследования об исторической географии Средней Азии.....	88
<i>Ильясова З.С., Кенбаев Ш.О.</i> Роль племенных кланов на аравийском полуострове	93
<i>Кабыкен С.</i> Политика Танской империи в Средней Азии	100
<i>Кенжебай Б.</i> Духовная преемственность в японской традиционной культуре.....	106
<i>Курмангали Г.К.</i> Мухаммад аль-Ариан и исторический роман	114

ТЮРКОЛОГИЯ

<i>Аманова М.И.</i> К вопросу о вкладе в развитие тюркологии трудов А.Байтурсынова.....	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Этнонравственные факторы в контексте международных отношений государств казахского ханства: теоретический анализ	125

CONTENTS

POLITICAL SCIENCE

<i>Amirbek A., Makhanov K.</i> Export Diversification in Kazakhstan: Structural Change of Exports from 1995 to 2015	8
<i>Dossymkhan Ye. D., Dyussebekova M.K.</i> Conceptual and theoretical basis for the concept of «Integration».....	17
<i>Tokubayev K.Z., Upabekov A.E.</i> Development of Human Capital in the Messages from the President of the Republic of Kazakhstan	23
<i>Ydyrys K. S.</i> Scenario and forecasts of the Russian Federation's energy policy towards the People's Republic of China	31
<i>Ydyrys S.S. Ydyrys K.S.</i> The Role of the Russian Federation in the energy strategy of the People's Republic of China	39
<i>Yklassova A.Y.</i> Development of relations between China and Kazakhstan within the framework of the concept «One belt is one way»	48
<i>Chukalova R.R.</i> The cooperation of States of the Commonwealth of Independent States on issues of military security	54

REGIONAL STUDIES

<i>Kairgaliyev M.</i> To the issue of the development of Islamic leasing in Kazakhstan through the prism of the experience of Western European countries	64
<i>Makambetova G.M.</i> Modern strategy of the islamic world countries on the way to scientific and technical progress.....	73

ORIENTAL STUDIES

<i>An Sang Hoon, Kurmashev O.S.</i> Notes on the resource diplomacy between Korea and Kazkhstan.....	80
<i>Beisenzhan Zh.</i> Historiographic Researches of Literature and Historical Geography in Central Asia.....	88
<i>Ilyassova Z.S., Kenbayev S.O.</i> The role of the breeding clans in the arabian peninsula	93
<i>Habuken Sayiran</i> The policy of the Tang Empire in Central Asia	100
<i>Kenzhebay B.</i> Spiritual continuity in Japanese traditional culture	106
<i>Kurmangali G.K.</i> Muhammad al-Aryan and historical novel.....	114

TURKOLOGY

<i>Amanova M.I.</i> To the question of the contribution of the works of A. Baitursynov to the development of turkology	120
<i>Tokmurzayeva A.Zh.</i> Ethnicity factors in the context of international relations of the Kazakh khanate: theoretical analysis	125

FTAMP 13.91

Б. Кенжебай

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: bellissimo.94@mail.ru)*

Жапондардың дәстүрлі мәдениетіндегі рухани сабақтастық

Аннотация. Мақалада жапон дәстүрлі мәдениеті мен эстетикасының жапондықтар өмірінде алатын орны қарастырылған. Кіріспе бөлімінде автор мәдениет түсінігіне тоқталып, оның анықтамаларына талдау жасайды. Жапон дәстүрлі мәдениетінің қалыптасуында үш діни-философиялық арна – синтоизм, буддизм мен конфуцийшілдік үлкен роль атқарады. Дәстүрлі эстетикалық ұстанымның фурию, моно-но аварэ, ваби-саби және югэн түрлері жапон дәстүрлі мәдениетін түсінуге жол ашады. Ханами, цукими, юкими секілді ғажайыпқа сүйсіну мен көркемдік ойлау жүйесінің өзіндік ерекшеліктеріне назар салынған. Жапон түсінігіндегі сұлулық мәні – оның өткіншілігі мен қайталанбауында. Жапондықтардың ойынша, табиғатта көріксіз ештеңе жоқ, бастысы, заттың, құбылыстың сұлулығын көре білуге үйрену қажет. Соның негізінде қалыптасқан дәстүрлі мәдениет түрлері – шай ішу салтанаты, сакураны тамашалау, икэбана және бақша өнерінің мәні, тарихы, даму кезеңдері, негізгі ұстанымдары талдауға алынған.

Түйін сөздер. Жапония, дәстүрлі мәдениет, эстетика, шай салтанаты, ханами, икэбана, бақша өнері.

Кіріспе. Барша адамзатқа тән рухани мәдениет мыңдаған жылдар бойына қалыптасты және әлеуметтік тұрғыдан екі мақсатқа қызмет етті. Біріншісі – жаратылыстың объективті заңдылықтарын айқындау яғни танымдық әрекет; екіншісі – әлеуметтік тұтастықты сақтау яғни жалпы логикалық әрекет. Бұл орайда танымдық әрекетті ғылым атқарса, жалпы логикалық әрекет құқықтық және моральдық мәдениетке, өнерге, дінге тиесілі болды. Осы тұста «мәдениет» терминінің мәніне байланысты аз-кем ой тарқаталық. «Мәдениет» – көптеген мағына білдіретін сөз. Күнделікті өмірде адамның жеке қасиетіне қатысты қолданылып, мәдениеттілік мәнімен ұштаса айтылады. Сонымен қатар, «мәдениет» сөзі нақты тарихи дәуірді (мыс., орта ғасырлар мәдениеті), белгілі бір ұлттық, халықтық (жапон мәдениеті), адам өмірінің яки әрекетінің ерекше салаларын (көркем мәдениет, еңбек мәдениеті т.с.с.) анықтау үшін де пайдаланылады. Ғылымда «мәдениет» ұғымы аясында құндылықтар жүйесін, іс-әрекет тәсілдерін, символдық әрекетті, адамның өзін-өзі жетілдіру жолын, қоғамдық даму үлгілерін т.б. тану түсінігі де қалыптасқан. Мәдениеттің түрлі мағынада қызмет етуінің себебі адам өмірінің шексіздігі мен терендігін қамтуында жатыр [1, 15].

Сонда, мәдениет дегеніміз не? Бұл – еш уақытта үзілді-кесілді айқындап тастауға көнбейтін ұғым. Ғылыми әдебиетте мәдениетке байланысты 500-ге жуық анықтаманың болуы да сол себепті. Әр алуан ой-пікірлерді жинақтай айтқанда, мәдениет – адамның өзін қоршаған ортаға қандай мақсатпен қарауына, оларды бағалауына байланысты айнала дүниедегі құбылыстарды түрлендіре көрсетуге бейім призма. Бұл тұста дүниенің өзі де өзгеріп тұратынын есте ұстау қажет. Мәселен, жапондар өлең құрастыру ойынына сағаттап уақыт арнауға дайын тұрады. Оның сыры – жапон мәдениетінде, жапон менталитетінде эстетиканың айрықша құндылығы және барлық өткінші құбылыстың өзіне тән құндылығы бар. Мұны түсіну үшін әр жапонның бойына сіңген жапондық мәдениеттің ерекше құндылықтарын ажырата білу қажет.

Бұл орайда жапон халқының негізгі діни-рухани таным-түсініктерінің ұлттық бірегей мәдениеттің қалыптасуындағы орны мен маңызын анықтау мақсат етілді. Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер алға қойылды – дін мен мәдениеттің бір-біріне әсер ету, өзара кірігу үрдістеріндегі ерекшеліктерді айқындау; жапондардың дәстүрлі мәдениетінде діндердің әсері мен олардың көріністері сақталғанын дәйектеу; жапон эстетикалық категорияларының жалпы жапон мәдениетінің қалыптасуына тигізген ықпалын көрсету. Тақырыпты

зерттеу кезінде ойды дәйекті жеткізу үшін жинақтау, тарихи, философиялық-мәдени анализ, синтез әдістері пайдаланылды.

Жапон эстетикалық категориялары. Жапонияның дәстүрлі мәдениеті өзіне ғана тән ерекшеліктерге ие. Себебі жапон мәдениетінің эстетикалық ұстанымдары Күншығыс Елінің дәстүрлі дүниетанымын айқындауға ықпал еткен үш діни-философиялық арнаның, яғни синто, будда діндері және конфуцийшілдіктің әсерімен қалыптасқан.

Табиғатты құдыретті бастау ретінде танып, айрықша құрметтеу жапондардың алғашқы наным-сенімдерінде қалыптасып, кейіннен ежелгі діні – синто дінінің негізіне айналды. Бағзыдағы синто діні шамандық рәсімдерге ұқсас болды; жапондар аспан дүниесіндегі қозғалысты басқаратын, табиғат құбылыстарына айнала алатын және тау шыңдарында, өзен-көлдерде, қасиетті тоғайларда, тастар мен кәрі ағаштарда мекендейтін құдырет иелеріне табынды.

Ал, Конфуций ілімі дегенде, этикалық ұстанымдарды ғаламдық заңдар қатарына дейін көтеруге жол ашқан ежелгі діни-философиялық ілімді түсінеміз. Конфуций іліміне тән эстетикалық ұстанымдардың жапон өнеріндегі көрінісі аспан дүниесіндегі жарасым заңдарына негізделген.

Жапондардың дәстүрлі эстетикасы синто, будда, конфуцийшіл идеалдарды тоғыстыра келіп, өзіне ғана тән ерекше ұстанымдарды қалыптастырды, өз кезегінде бұл ұстанымдар жапон мәдениетін түсінуге мүмкіндік береді. Бұл ұстанымдардың аса маңыздылары – фурюу, моно-но аварэ, ваби-саби және югэн. Фурюу түсінігі аса биік талғамды, білімділік пен парасатты ақыл-ойды білдіреді. Фурюу ұғымы эстетикалық мәнде, яғни өнер туындыларының кемелдігі мен оларды жасаушылардың рухани дүниесінің нәзіктігін танытатын ұстаным ретінде қолданылады. Әсіресе, бұл түсінік пейзажға, бақша өнеріне, сәулетке, шай ішу салтанатына, гүлдерді безендіруге қатысты жиі ұшырасады.

Моно-но аварэ («загтардың ғажайыбы») – Хэйан кезеңінде басымдық иеленген эстетикалық идеал. Оның негізгі мәні – табиғат пен адам болмысына тән тұңғыық та тұрақсыз сұлулықты сезім арқылы бастан өткеру. «Аварэ» сөзінің мағыналық реңктері материалдық дүниеге баянсыз, құбылмалы және қайғылы бірдеңе ретінде қарайтын буддалық көзқараспен үндеседі. Сонымен қатар аварэ ұстанымы тұрақсыз сұлулықтың барлық кереметін бағалауға қабылетті адам жүрегінің нәзік те талғампаз сезімталдығын білдіреді.

Ваби – күнделікті күйбеңнен ада, тыныш та бейкам өмірден ләззат табудың эстетикалық және моральдық ұстанымы. Қарапайым да таза сұлулық пен жан дүниесіндегі парасатты күйді білдіреді. Шай ішу салтанаты, рэнга және хайку өлеңдері осы ұстанымға негізделген. Камакура (XII-XIV ғ.ғ.) және Муромати (XIV-XVI) кезеңдеріндегі эстетикалық дәстүр ақылмен түсінген кедейшілік пен жалғыздықты материалдық және сезімнен туындаған қиындықтардан арылудың ең маңызды шарты ретінде бағалап, ал көрінетін сұлулықтың болмауын көзге көрінбейтін, тылсым сырлы, сол себепті өте асқақ тұратын сұлулыққа жақындау ретінде қабылдап, ваби ұстанымына жағымды мағына үстеді. Жаңа мағынадағы вабиді шай ішу салтанатының әйгілі шеберлері кеңінен насихаттады. Мысалы, Сэн Рикю байлықты кедейшіліктен, сұлулықты қарапайымнан іздеу қажеттігін атап көрсетіп, өз өнерін дзэнь-буддизмнің жоғары деңгейіне дейін көтеруге ұмтылды.

Саби – жапон эстетикасындағы дзэнь-буддизмнен бастау алатын аса маңызды ұстанымдардың бірі. Әсіресе, ұшы-қиырсыз ғаламның ғарыштық суығындағы әр адамның экзистенциалдық жалғыздығына ден қояды.

Югэн («жалғыздықтағы қайғының сұлулығы») – XII-XV ғасырларда ерекше дамыған эстетикалық идеал. Будда дінінде бұл ұғым ақыл-ой арқылы түсінуге болмайтын тереңде жасырынған ақиқатпен байланысты қолданылады. Ал жапондар югэнге «о дүниелік» тылсым сұлулықты білдіретін, сондай-ақ, түрлі мағынаға, жұмбақ сырға, қайғыға, тыныштық пен шабыттануға толы эстетикалық ұстаным ретінде жаңа мағына жүктеді [2, 47].

Жапон мәдениетінде күнделікті өмірдің мағыналы тұстарын білдіретін және аталған эстетикалық ұстанымдармен ұштаса танылатын «ханами» – гүлдерді тамашалау, «цукими» – айды тамашалау, «юкими» – қарды тамашалау деген эстетикалық ұғымдар бар. Ғажайыпқа сүйсіну дәстүрі ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып отырады. Жапондар сұлулықты сезінудің өздеріне ғана тән үлгісін ұлттық игілік ретінде таниды. Шынында да, ғажайыпқа сүйсіну – жапондардың ұлттық дәстүрінің ажырамас бөлігі.

Жапондардың ғажайыпқа сүйсінуі мен көркемдік ойлау жүйесіне тән өзіндік ерекшеліктер бар. Олардың негізгілері:

- ойдың астарындағы мағынаны толықтай түсіндірмеуге бейімдік, өмірдің аялсыздығы, Дүниенің айналу үрдісінің шексіздігі;

- толассыз қозғалыстағыны бейнелеу, бір сәттіктен ләззат алу әрекеттерін ғажайыптың идеал көрінісіне балау;

- тиянақсыздық, яғни құбылмалы дүниенің ештеңені терістемей, бәрін өз бойына сіңіруі;

- пайымдаушылық;

- жұмбаққа толы белгілер мен нышандардың бәрінің сырын ашу;

- дүниені танып-білу қажетсіз, бастан өткеру керек;

- шындықты метафора, теңеу, гиперболалар арқылы астарлай көрсету.

Жапондар үшін эстетикалық категория ретіндегі сұлулықтың мәнділігі – өткіншілігінде, қайталанбауында. Жапон түсінігіндегі сұлулық – заттардың жеке өздерінде емес, олардың өзара байланысында, әрекеттесуінде. Олардың түсінігі бойынша, табиғатта көріксіз ештеңе жоқ, тек олардың сұлулығын көре білуге үйрену керек. Сұлулық дегеніміз – жақсылық, ол барлық нәрседе, барлық жерде бар, ал көркем нәрсенің бәрі – жақсылық [3, 51].

Жапон дәстүрлі мәдениеті. Аталған таным-түсінік негізінде пайда болған жапондық дәстүрлі мәдениет көріністерінің бірі – шай ішу салтанаты (тяною). Тяною – шай ішудің белгілі бір рәсімдері міндетті түрде сақталатын аса мағыналы және салтанатты дәстүр. Шай ішу салтанатының шай әзірлеуге арналған ыдыстарынан басқа да міндетті талаптарының бірі – ғимараттың безендірілуі, яғни қабырғада шиыршықталған қағаздың яки гүлдің ілініп тұруы. Жапондардың шай ішу салтанатын толықтыратын шай бақшасы («тянива») шай ғимаратымен біртұтас ансамбль құрайды. Оның құрылымы табиғаттың маусымдық өзгерісіне сай келетін табиғи өмірдің әсерін туғызуы қажет.

Шай ішу салтанатының негізіне төрт ұстаным алынған. Олар: жарасымдылық – адамның табиғатпен бірігуі, дүние құрылымының реттілігі; құрметтеушілік – барлық қатысушылардың теңдігі, бір-біріне құрметпен қарауы; тазалық – ғажайыпқа жақындау арқылы тазару; тыныштық – медитация үшін қажет жағдай. Жапон түсінігі бойынша, осы ұстанымдардың іске асуы салтанатқа қатысушылардың ішкі жарасымға қол жеткізуіне жол ашады. Ал салтанатты рәсімге байланысты мұндай түсінік қалай қалыптасқанын зерделеу үшін шайдың жапон мәдениетіне ену тарихына назар аудару орынды [4, 68].

Жапонияға алғашқы шайды IX ғасырда буддалық бағыттағы Шингон сектасының патриархы Дайши (Кукай) әкеліп, жапон билеушілерінің арасына таратты. XII ғасырға дейін шай император сарайы мен буддалық рәсімдердің шеңберінде ғана шектеліп келді. Император сарайынан қолдау тапқан шай ішу үрдісі біртіндеп жапон қоғамының басқа деңгейлеріне де тез тарап үлгерді. Жапонияда шай ішу дәстүрінің өзіндік ерекшелігін қалыптастыруда Мурата Дзюко, Такено Йоо, Сэн Рикю сияқты тұлғалар шешуші роль атқарды. Муромати (1336-1573) кезеңіндегі мәдениеттің дәуірлеуі тұсында тірлік еткен Мурата Дзюко (1422-1503) негіздеген шай ішу дәстүрі шайды әзірлеу мен пайдаланудың өзін салтанатқа ұластыруға жол ашты. Мурата Дзюко Киото қаласында ең бірінші рет шағын ғана шай үйін салды. Дзюко рәсімі сыртқы көрініске емес, жан дүние мен ақыл-ойға бағыт-

талды. Шайға байланысты тағы бір дәстүр де осы Дзюкодан басталды. Аңыз бойынша, қытай ғұламасы Юан Ву Дзюкоға каллиграфиялық жазуы бар орама (какемоно) береді, өз кезегінде Дзюко оны шай ішетін бөлмеге іліп қояды. Содан бастап Жапониядағы әрбір шай үйінде «токонома» аталатын қуыс жасалып, сол жерге каллиграфиялық жазу немесе сурет салынған орама ілінетін болған.

Мурата Дзюко жолын Сакаи қаласында Такено Йоо (1504-1555) әрі қарай дамытып, шай ішу салтанатын кеңінен таратты. Йоо артық салтанаттылықтан бастартып, шай қажеттіліктерін мейлінше қарапайым жағдайға бейімдеді. Оның аса дарынды шәкірті Сэн Рикю (1522-1591) болды. Дәл осы адам шай ішу салтанатының рәсімдік сипаттарын белгіледі және барынша кемелдендірді, шай ішу салтанатының философиясын өмірлік тәжірибеге жақындатты. Тяноюддың мәніне байланысты Сэн Рикю қалыптастырған ілімде негізгі төрт ұстаным басшылыққа алынды, олар – ва (жарасым), ней (құрмет), сей (тазалық) және яку (тыныштық). Ол тяноюддың жеті ережесін белгіледі. Олар: гүлдерді безендіргенде табиғатты үлгі ету керек; көмірді су болмашы қайнағанға дейін ғана жағу керек; шайды дастарханға қажетті мөлшерде ғана әкелу керек; шай үйі жазда салқын, қыста жылы болуы керек; салтанатты өткізетін уақытты дұрыс таңдау керек; тамаша ауа райының өзінде жауын-шашынға әзір тұру керек; қонақтарға құрмет көрсету керек. Тяноюддың мәні қоғамдағы әр адамның бір-бірімен байланысты екеніне, әр адамның міндеті өзін ойламастан, өзгеге қамқорлық жасау қажеттігіне иландыру.

«Жапонияда қалыптасқан шай ішу мәдениеті қалай көрінеді және олардың мәні неде?» деген сұраққа жауап табу үшін салтанаттың жөн-жоралғысын рет-ретімен таразылап, мәніне үңілу қажет.

Шай ішу салтанаты өтетін павильонмен жалғасып кететін шағын баққа тас жол апарды, бақ ішіне тастан жасалған шамдар орналастырылған, мүк басқан тастар жатады. Ерекше маңызға ие нәрсе – таза су құйылған тас ыдыстар (цукубаи). Ыдыс – құдық ішінде бамбуктан жасалған, ұзын сабы бар шағын ожау болады. Келушілердің бәрі беті-қолын жуып, аузын шаюға тиіс. Содан соң су толы ожауды көтеріп тұрып, оның сабын жууы қажет. Ғибадатханаға және оның аумағына кірер алдында міндетті түрде жоғарыда айтылған рәсім орындалуы шарт. Бақ ішінде қарағай, кипарис, бамбук, мәңгі жасыл бұталар егіледі. Шай ішу салтанатына арналған бақтың әрбір бөлшегі оңашаға бейімделудің айрықша жағдайын туғызуы қажет.

Шай үйі – тясицудің құрылымына ерекше мән беріледі. Бұл – бар-жоғы екі немесе бір жарым татами болатын шағын бөлме, оған ені мен ұзындығы 60 сантиметрдей болатын кішкентай кіреберіс арқылы енеді. Кірер жолды осынша кішірейтудің философиялық идеясы бар, яғни биік өнерге жақындағысы келген әр адам иілуге міндетті, өйткені бұл жерде адамдардың бәрі тең. Кіреберістің тарлығы жауынгер қауымнан шыққан ақсүйектердің ішке қарумен кіруіне мүмкіндік бермейтіндіктен, семсерлерін босаға сыртында қалдыруға тура келетін. Бұл тұста да маңызды мән бар, яғни әр адам күйкі тірліктің бәрінен арылып, ештеңеге алаңдамастан, осы жерде ғажайыпқа ғана көңіл қоюы қажет [5, 97]. Шай үйіндегі ең маңызды орын – токонома қуысы. Әдетте онда каллиграфиялық жазулары бар орама орналастырылып, гүл шоғы қойылады. Токономаға арналған каллиграфиялық орама өте мұқият таңдалады және салтанат кезіндегі әңгіменің міндетті тақырыбы болып есептеледі. Тясицудің жарығына да ерекше мән беріледі. Үйдің жарығы тым күңгірт те, тым жарық та болып кетпеу үшін көлемі мен пішіні әртүрлі 6-8 терезе болады. Қажеттілік туса, рамаларды жылжытып, қонақтардың кешкі аспан аясындағы тауды немесе толған айды, күндіз бақтың бір бөлігін тамашалауына мүмкіндік жасалады. Қонақтар токонома заттарын бағалап болған шамада үй иесі көрінеді. Ол бәріне бас иіп, суы қайнап жатқан шағын қазан ілініп тұрған ошақ – ирориге жақындай отырады. Оның алдында рәсімге қажетті көк шай салынған қобдиша, тостаған, ағаш қасық жатады. Үй иесі тостағанға көк шай сеуіп, қай-

наған су құяды. Сосын бамбук сыпырғыны бір қалыпты қозғап, әлгі қосындының бетінде ақшыл-жасыл көбік пайда болғанша мұқият араластырады.

Қонақтар сыпырғының бір сарынды дыбысына құлақ түре отырып, болып жатқан тылсым әрекетті үнсіз бақылайды. Содан кейін үй иесі ең құрметті қонаққа тостағанды ұсынады. Ол адам аз-аздан жұта отырып, шайды тауысқан соң, тостағанның жиегін би-паздай сүртіп өтеді де, үй иесіне қайтарады. Бәрін айналып өткен соң тостаған үй иесіне оралады, содан кейін әр адам тостағанның кедір-бұдыр сыртын саусақпен сипап, саздың жылуын сезініп, мұқият қарап үлгеру үшін қайтадан қолдан-қолға көшеді. Қонақтар әңгімеге кіріседі. Бұл жерде тек қана токонома орамасының әсемдігі, қарағай бұтақтарының көркемдігі, тостағанның табиғи ғажайыптығы туралы айтылады.

Жапондардың шай ішу салтанаты әдеттегі нәрселерден сұлулық таба білуге қалыптастырады. Бұл рәсімде тәртіп пен қағидалар ұғымы эстетикалық деңгейге көтерілген. Шай ішу салтанатының заңы «Артық нәрсе – сұрықсыз нәрсе» деген түсінікке негізделген. Ойлана назар салсақ, жапондардың философиялық көзқарастары тұтастай мәдениетпен кірігіп жататынын байқаймыз.

Тек жапондарға тән дәстүрлі мәдениет көріністерінің тағы бірі – сакуруны тамашалау (о-ханами) мерекесі. Сакура – Жапонияда ерте көктемде гүлдейтін шиенің бірегей түрі. Ақ, алқызыл, қызғылт, түкті гүлдер жапырақтардан бұрын гүлдейді. Сакуруның гүлдеу уақыты тым қысқа, сәл ғана жел тұрып, жаңбыр жауған сәтте үлбіреген жапырақшалар үзіліп түседі. Буддалық түсінік бойынша, гүлдеген сакура адам баласына өмірдің өткіншілігін ескертеді.

Ежелгі дереккөздерінің жазуынша, о-ханами мерекесінің негізгі бөлігі гүлдеген сакура ағаштары орналасқан жерлерге бару болып есептеледі. Сакуруны тамашалауға бүкіл отбасы болып немесе достар мен қызметтестер үлкен топ болып барады. Мерекенің шырқау шегі – гүлдеген сакура ағашының саясындағы шағын демалыс сәті.

Сакура гүлдейтін уақыт ерте көктем болғандықтан, топырақ жылып үлгермейді. Соның өзінде де жұрт төсеніш төсеп алып, үйдегідей жайғасады да, сауық-думандарын өткізеді. Айналада балалар ойнап жүреді. Сакура саясында көктем мерекесін көңілді өткізу – әркім үшін парыз. О-ханами мерекесіндегі дәмдердің ең сүйіктісі күріштен дайындалатын онигири наны болып саналады.

Мерекенің арғы бастауын ежелгі диқаншылықпен байланыстыратын да түсінік бар. Сакуруның гүлдеуі бір замандарда күріш алқаптарындағы жұмыстың басталар уақытын есептеудің маңызды нышаны саналған. Мерекенің ежелгі ауыл шаруашылығымен байланыстылығын топырақта отыру, топырақ үстінде мерекелеу, өте көп адамның қатысуы, балалардың міндетті түрде болуы, мерекені барынша көңілді өткізу сияқты жәйттер де дәлелдейді. О-ханами дәстүрі император сарайында пайда болған. Кейбір дереккөздерінің көрсе туінше, Танг әулеті билік құрған VII ғасырдан бастау алады. Түп-бастауында қандай жағдай жатса да, бұл мерекенің ерте уақыттан бері жапон мәдениетінің аса маңызды көрінісіне және әр адамның өміріндегі жарқын оқиғаға айналып үлгергені анық. Сакуруның гүлдеуін тамашалаудың астарында жапондардың ғасырлар бойы қалыптасқан төл мәдениетіне, табиғатқа, ел тағдырына деген терең құрмет, тылсым байланыс бар. Бұл мерекенің арғы негізінде жаратылыстың әр құбылысынан тылсым құдыретті көретін жапондардың рухани танымы жатқан сөзсіз [6, 108].

Жапондардың дәстүрлі мәдениетінің тағы бір жарқын үлгісі – икэбана (жап. «икэ» – өмір, «бана» – гүлдер, мағынасы – жанды гүлдер) өнері. Бұл – гүлдерді безендіру өнері, яғни кесіп алынған гүлдерді, жас бұтақтарды арнайы ыдыстарға орналастырып, композиция құралады да, ғимарат ішіне қойылады. Икэбана негізіне материалдың табиғи сұлулығын айқындай көрсету арқылы іске асатын талғампаз қарапайымдылық ұстанымы алынған. Композиция құру кезінде шеберлер икэбанада көрініс тапқан өсімдіктердің табиғи мәнін, олардың жарасымы мен орналасуындағы, яғни композициядағы терең мағынаны танытуға

күш салады. Екі-үш қана бұтақпен шектелетін және ең қарапайым әрі елеусіз өсімдіктерге назар аударатын жапондар мейлінше қатаң пішінді сақтауға ұмтылады. Нағыз икэбана шеберлерінің ұстанымы – бірегейлік нышаны ретіндегі қарапайымдық және тұтастық ретіндегі жекелік. Оларды даралайтын қасиеттер – қысқалық, тереңдік және кемелдік.

Эстетикалық мағына икэбана композициясымен ғана шектелмей, осы өнерге үйрену үрдісін де қамтиды. Жапондарға қас-қағым сәтті бағалай білуді табиғаттың өзі үйреткендіктен, олар үшін маңызды нәрсе – икэбана құрау техникасы емес, рухани дайындық болып табылады. «Жапон аралдарындағы адамдардың өмірі табиғаттың қатал құбылыстарына тікелей қатысты болғандықтан, ежелгі адамдар бойында қорқыныш туғызды. Олар табиғат құбылыстарын құдыретті жаратушылар ретінде таныды. Содан соң, бірнеше дәуірлер өткен кезде, Жапонияда адам баласы табиғатпен жарасымды өмір сүрмесе, табиғат адамды аямайды деген ілім пайда болды» [7, 189].

Жапондар өмірінде ерекше маңыз алатын гүлдер табиғаттың бір бөлшегі саналады және табиғат пен будданың заңымен сабақтасады. Алғашында қарапайым гүл шоғы ретінде дайындалған гүлдер адамның табиғатпен бірігуінің символы ретінде шай ішу салтанатының міндетті бөлшегі болды. Ал пайымдау мен медитация үшін қызмет ететін гүлдер композициясының белгілі бір қағидалары біртіндеп қалыптасты. Ақыр-соңында икэбана өзіндік эстетикасы, символикасы, әдіс-тәсілдері бар қолданбалы өнердің жеке бір саласына айналды. Дегенмен икэбана өнері діни-философиялық мәнінен үзілді-кесілді ажырап кеткен жоқ. Әр композицияның құрылымы қатаң сақталды және негізгі үш элементтің болуы талап етілді, олар – табиғат пен ғарышты астарлайтын Аспан, осы өмірді бейнелейтін Жер және Адамның өзі. Бұтақ немесе гүл ғаламның бар екендігі жайында, табиғат және оның адаммен тұтастығы жайында ойлану, пайымдау, ден қою нысаны ретінде өзіндік мағына иеленеді. Композицияның ортасына тікелей орналасатын ең ұзын сабақша – аспан, ең қысқасы немесе төменде жатқаны – жер, ал бір жағына қарай бұрыла орналасатын ортаңғысы – адам болып бейнеленеді. Қураған немесе әлі бүршік жарып үлгермеген қауыздар бен жапырақтардың түсін таңдауда күрделі символдық мән бар және бұл тұста әйгілі шеберлер негіздеген көптеген қағидалар сақталады. Әрбір бөлшектің аса күрделі және астарлы мағынасын ескере отырып, олардың бәрін үндестіру шеберлігі ұзаққа созылатын әрі шыдам мен жігерді қажет ететін оқып-үйрену нәтижесінде ғана қалыптасады.

Икэбана пайда болғалы көптеген өзгеріске түсті. Себебі композицияны талдап-тануда түрлі мағыналылықтың болуы гүлдерді безендірудің әртүрлі мектептері мен стильдерін туындатты. Бұл өнердегі классикалық стиль – «рикка» аталатын, ғибадатханаларда аса ауқымды гүл шоқтарын безендіру үлгісі. Біртіндеп бұл бағыт тұрғын жайларда эстетикалық ләззат алу үшін қойылатын жеке стильдерге дейін дамыды. Қарапайымдылыққа бетбұрыстың басталуы икэбананың «нагаирэ» (шай ішу салтанатына арналған гүл шоқтары) және «сэйка» аталатын жаңа стильдерін туғызды. Біртіндеп икэбана өнері этикалық мән иеленді. Ақырында икэбана жапондардың ұлттық қасиетін қалыптастыруда рухани және эстетикалық маңыз иеленген өнерге айналды.

Икэбананың мәні – табиғаттан өзіңнің шынайы болмысыңды тану. Бұл – жапондардың ұлттық психологиясына тән дүниені символдық мәнде қабылдау үлгісі. Икэбанада көне заттар жоғары бағаланады. Бұл түсініктің негізінде де жапондардың рухани-эстетикалық санасына тән қасиет, яғни өзін бұрынғы адамдармен байланыстыру әрекеті жатыр. Сайып келгенде, икэбана өнері өзіндік мән-мағынасын сақтай отырып, нәзіктікті, жарасымды, көркемдікті және адам жанының абзал қасиеттеріне бағдар ұстанған сезімтал дүниетанымды ұлықтап келеді.

Жоғарыда әңгімеленген шай ішу салтанаты, сакуруны тамашалау, икэбана өнері сияқты жапондық дәстүрлі мәдениетке тән және жапондардың рухани таным-талғамымен байланысып жатқан үлгілердің бірі – бакша өнері. «Жапониядағы бакша өнері әртүрлі діни-философиялық ағымдардың әсерімен қалыптасқанымен, бәрінің өзара ұштасар тұстары көп. Әсіресе синто және будда (нақтылай айтқанда, – дзэн-буддизм) діндері терең із қал-

дырған [8, 76]. Бұлардың бәріне ортақ сипат – табиғатты құдырет иесі ретінде қабылдау түсінігі. Соның нәтижесінде Жапонияда ғажайыптың асқақ өлшемі ретінде табиғатқа тәу ететін рухани сенімге негізделген дәстүрлі мәдениет пайда болды.

Жапон бақшасы туралы алғашқы дерек б.д. 74 жылына тиесілі. Әдеби дереккөздерінің жеткізуінше, алғашқы бақшалардағы сулы жылғалар тоғанды айнала ағып жататын болған. Бақша өсімдіктері алуан түрлілігімен тамсандырған. Оның сыры – жапондардың табиғатпен үндесе өмір сүруге ұмтылатынында. Әуелде бақша ақсүйектер үйінің құрамдас бөлігі болған, дегенмен біртіндеп будда тақуажайлары мен танымал самурайлар өміріне де еніп үлгерген. XIX ғасырдан бастап қарапайым жұрт арасына да кең тарап, көптеген меншік үйлердің ажырамас бөлігіне айналған.

Жапон бақшасының даралығын толық түсініп, өзіне ғана тән кереметін сезіну үшін оның философиялық негізін саналы түрде түсіну қажет. Жапондардың рухани дәстүрінен бейхабар немесе үстірт қана хабардар адам бақша жасаудың барлық даналығына дендей алмайды, өйткені оның сыры да, жапон мәдениетінің өзге үлгілері сияқты, сыртқы көрінісінде жатқан жоқ. «Жапондардың дүниетанымы бойынша, нағыз суреткер өз туындысында ақиқатты ұсынуы шарт. Ал ақиқат табиғатта да, адам жүрегінде де, қысқасы, бардың бәрінде жатады. Сол ақиқатты көрсету үшін суреткер табиғатпен кірігіп кетуі қажет. Нағыз суреткер табиғатты бақша кейпінде бейнелеген кезде жалаң көшірме жасамайды, өзінің табиғатты қалай көретінін, өз жанының ақиқат болмысын бейнелейді. Өзіне тән жаны бар әрбір тас бақшаны жасаған адамның да жан дүниесінің бір бөлігін иеленеді [9, 281].

Жапон бақшасы табиғат сұлулығы мен барша дүниенің жарасымына сүйсінуге ғана қызмет етпейді. Сырттай тамашалай тұрып, адам өзінің ортақ жолға қатысы барын түйсінуі керек, өзін Ғаламның бөлшегі ретінде сезінуі қажет. Айналадағы жарасымды көре тұрып, ол жан дүние тыныштығына, өзін өзі тануға қол жеткізуге тиіс. Құм, су, тастарды, ұзақ уақыт тамашалағаннан кейін сана, дұрысында, сезім, түйсік оянуы қажет. Жапон бақшасы адамға қалыпты түсініктерден, логикалық ойлау арқылы қабылданатындардың бәрінен арылуға көмектесуге тиіс. Бақшаны тамашалау ой-сананы емес, жан дүниені оятады, ойлаудың жаңа деңгейіне көтерілуге ықпал етеді.

Өз туындысын табиғи материалдан жасай отырып, суреткер оның өз қалпын сақтауға, сол арқылы материалдың өз бойындағы сұлулықты айқындауға ұмтылады. Ол материалға өз ниетін үстемейді және көрушіге өзінің сұлулық туралы түсінігін сіңіруді көздемейді. Бақша жасаушыға да осы талаптар жүктеледі, яғни ол тастардың, құмның, судың, мүктің, өсімдіктердің өз бойындағы көркемдігін мейлінше толық айқындауға тиіс. Суреткер бақшадағы өсімдіктер мен заттарды пайдалана отырып, өзі үшін жанды да қозғалыстағы дүние болып табылатын жарасымды ұсынуды мақсат етеді. Бақшадағы заттар еш уақытта бірдей көлемде және бірдей пішінде болмауы шарт, ал сол заттарды байланыстыратын және табиғи алғашқы жарасымды бүлдіріп алмау үшін пайдаланылатын қиялдағы сызықтар параллель немесе бірдей ұзындықта болмауы қажет.

Тас пен құмнан жасалған философиялық бақшада юген ұғымына тән саналы ишара ерекше байқалады. Ең әйгілі осындай бақшаны шай ішу салтанатының шебері Соами XVI ғасырда Киотодағы Рандзи тақуажайында жасады. Ондағы тас «аралдар» композициясы ерекше құрылған, яғни адам қай тұстан қараса да, бәрін бірге көре алмайды, қандай жағдайда да бір тас кемдік етіп тұрады. Киото дәстүрі бойынша қалыптасқан бақшалардың үш типі бар. Олар: «Ке» – үйдің ішкі қажеттіліктеріне арналған; «Харе» – ресми дәстүрлі салтанаттарға қызмет етеді; ал «Суки» бақшалары тек қана эстетикалық маңыз иеленеді. Аталған бақша түрлерінің бір бақшада ұштасып жатуы жиі ұшырасады. Тас бақшаларының философиялық мәнін толықтай ашып түсіндіру мүмкін емес. Асимметриялық үйлесім мәңгілік өзгерістегі дүниенің шексіздігін танытады. Бақшаны жасау кезінде автордың ой-санасын билеген көңіл күйді бақшаны тамашалаушы адамның да бастан кешіруіне түрткі болатын ишаралау шығармашылық тәсіл болып табылады. Жапон бақшасы сән-салтанатқа

құрылмайды, оның құрамындағының бәрінен дегдар ұстамдылық, терең мағыналы ишара сезіледі. Тамашалаушы адам бақшадағы әрбір заттың, әртүрлі мағына ұсынатын жекелеген бөлшектердің ішкі көркемдігін көре білуі, ақыр-соңында тұтастай бақшаның құрылымындағы өзіндік жарасымды сезіне білуі шарт. Қай уақыттан бері бақшаның ортасында үлкен тоған орналасады және ол сумен қамтамасыз ету қызметін де атқарады. Бақшаларда ерте көктейтін өсімдіктер жоғары бағаланып, қылқан жапырақты және мәңгі жасыл өсімдіктерге баса назар аударылады. Күзгі мезгіл үшін хризантемалар кеңінен пайдаланылады.

Жапон бақшаларының негізгі идеялары: кішірейте көрсету және символизм, басты қасиеттері – табиғи дәлдік пен көркемдік. Негізгі материалдар: су, тас, өсімдіктер. Табиғаттың қуатты күшін меңзейтін тас пен су қазіргі уақыттың өзінде де символдық мәнінен қол үзбей келеді. Композияға жинақталатын жекелеген тастар (исигуми) бақшаның «сүйегі» болып саналады. Бақшадағы тастар барлық уақытта ерекше талаптар бойынша орналастырылады, оларды түріне, түсіне, көлеміне қарай іріктеп алады.

Жапон бақшасында символдық мағынаға айрықша мән беріледі. Мәселен, тоғандардағы аралдар тасбақа, тырна мәнінде бейнеленеді. Мүктер бақшасы, тастар бақшасы, шай ішу салтанатына арналған бақшалар бар. Тастарды, мүсіндерді ескілікті дүние іспетті дайындау, кішкентай көлемдегі өсімдіктер өсіру сияқты өнер түрлері дәл осы Жапонияда пайда болған.

Қорытынды. Жапон жаратылысына тән қасиеттердің қалыптасуында олардың тарихи өмірінде орын алған рухани және мәдени құбылыстар айрықша мәнге ие. Осы орайда бағзыдағы наным-сенімдері, соның негізінде қалыптасқан ұлттық синто діні және құрлықтағы елдерден келген буддизм, Конфуций ілімі маңызды орын алады. Мұнда назар аударатын ең басты мәселе – негізгі діндер мен ұлттық мәдениеттің өзара ұштаса дамуы жапон халқының кешегі-бүгінгі тарихында жарқын із қалдырып отырғаны және жапондардың біртұтас ұлт ретінде қалыптасуына зор ықпал еткендігі. Қазіргі жапон қоғамын заманауилық пен дәстүрлілік үйлесім тапқан қоғам ретінде танимыз.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Главева Д.Г. Традиционная японская культура: Специфика мировосприятия. – М.: Вост. лит. РАН, 2003. -262 с.
- 2 Бродский В. Искусство Японии VI-XVI вв. // Всеобщая история искусства. – М.: Искусство, 1964. -218 с.
- 3 Иофан Н.А. Культура древней Японии. – М.: Наука, 2010. -261 с.
- 4 Мараияк Ф. Япония. Образы и традиции. – М.: Наука, 1980, -361 с.
- 5 Арутюнов С.А. Япония: народ и культура. – М.: Знание, 1991. -329 с.
- 6 Овчинников Е. Ветка сакуры. – М.: Молодая гвардия, 1971. -247 с.
- 7 Пронников В.А., Ладанов И.Д. Японцы. – М.: Наука, 1985. -312 с.
- 8 Николаева Н.С. Японские сады. – М.: Восточная литература, 1975. -197 с.
- 9 Самозванцев А.М. Мифология Востока. – М.: Алетея, 2000. -348 с.

Б. Кенжебай

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Духовная преемственность в японской традиционной культуре

Аннотация. В данной статье рассматриваются роль традиционной японской культуры и эстетики в жизни японцев. В вводной части автор останавливается в значении слова «культура», делает анализ определения данного термина. В возникновении японской традиционной культуры играют большую роль три религиозно-философских течений – синтоизм, буддизм и конфуцианство. Эстетические понятия как фурию, моно-но аварэ, ваби-саби и югэн дают возможность глубже понять японскую культуру. Особое внимание

уделяются специфическим особенностям системы художественного мышления и любованию прекрасным на примере ханами, цукими, юкими. Красота в японском понимании – это мимолетность и неповторимость. По мнению японцев, в природе нет ничего некрасивого, главное, научиться находить красоту в каждом явлении, вещи. На основе этого были исследованы сущность, история, этапы развития, основные положения таких видов традиционной культуры как чайная церемония, любование сакурой, икэбана и садовое искусство.

Ключевые слова. Япония, духовная культура, эстетика, чайная церемония, ханами, икэбана, садовое искусство.

B. Kenzhebay

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Spiritual continuity in Japanese traditional culture

Abstract. The article deals with the role of Japanese traditional culture and aesthetics in Japanese life. In the introduction, the author gives own definition of the word “culture” and makes an analysis of other definitions of the term. Three religious and philosophical beliefs as Shinto, Buddhism and Confucianism play a major role in the emergence of Japanese traditional culture. Aesthetic concepts like *furyuu*, *mono-no aware*, *wabi-sabi* and *yugen* enable a better understanding Japanese culture. Particular attention is paid to the specific features of the system of artistic thinking and enjoying the beauty using an example of *hanami*, *tsukimi*, *yukimi*. Beauty in the Japanese understanding is fleetingness and uniqueness. In Japanese view, everything has its own beauty and the main thing is to learn to find beauty in everything. Based on this, it was given an analysis of the essence, history, stages of development and the main rules of tea ceremony, cherry blossom, *ikebana* and garden.

Key words. Japan, spiritual culture, aesthetics, tea ceremony, *hanami*, *ikebana*, garden art.

References

- 1 Glaveva D.G. Tradicionnaja japonskaja kul'tura: Specifika mirovosprijatija [Traditional Japanese culture: specificity of the worldview]. (Vost. lit. RAN, Moscow, 2003).
- 2 Brodskij V. Iskusstvo Japonii VI-XVI vv [Japanese art of VI-XVI centuries]. // Vseobshhaja istorija iskusstva. (Iskusstvo, Moscow, 1964).
- 3 Iofan N.A. Kul'tura drevnej Japonii [Culture of Ancient Japan]. (Nauka, Moscow, 2010).
- 4 Maraijak F. Japonija. Obrazy i tradicii [Japan. Manners and traditions]. (Nauka, Moscow, 1980).
- 5 Arutjunov S.A. Japonija: narod i kul'tura [Japan: people and culture]. (Znanie, Moscow, 1991).
- 6 Ovchinnikov E. Vetka sakury [Branch of sakura]. (Molodaja gvardija, Moscow 1971).
- 7 Pronnikov V.A., Ladanov I.D. Japoncy [The Japanese]. (Nauka, Moscow, 1985).
- 8 Nikolaeva N.S. Japonskie sady [Japanese garden]. (Vostochnaja literatura, Moscow, 1975).
- 9 Samozvancev A.M. Mifologija Vostoka [Mythology of the East]. (Aleteja, Moscow, 2000).

Автор туралы мәлімет:

Кенжебай Баян – Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ шығыстану кафедрасының 2-курс магистранты, Сәтбаев к. 2, Астана, Қазақстан.
Kenzhebay Bayan – magistracy of the Department of Oriental Studies L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpaev str. 2, Astana, Kazakhstan.

XFTAP 82-311.6

Г.Қ. Құрманғали

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: guka_1979@mail.ru)*

Мұхаммед әл-Ариан және тарихи роман жанры

Аннотация. XX ғасырдың 30 жылдарының екінші жартысында Египет әдебиетінде жаңа патриоттық бағыттың пайда болғандығы байқалады. Египеттік әдебиеттің осы кезеңінде қалыптасқан жаңа үдерістер мен жанр эволюциясының ерекшеліктерін қарастыра отырып, тарихи романдардың идеялық-көркемдік

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Саяси ғылымдар. Аймақтану. Шығыстану. Түркітану сериясы»
журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журнал мақсаты. Саяси ғылымдар, аймақтану, шығыстану, түркітану салалары бойынша мұқият тексеруден өткен ғылыми құндылығы бар мақалалар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_polit@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар *қазақ, орыс, ағылшын* тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (6 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. *XFTAP* <http://grnti.ru/> - *бірінші жолдың сол жақтауында;*

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспесі, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі)

Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздігіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – *жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.*

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана номерленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен

әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған беттері де көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін төмендегі **мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз**).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылы 4500 тенге – ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Реквизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

**Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского
национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Политические науки.
Регионоведение. Востоковедение. Тюркология»**

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ по направлениям политические науки, международные отношения, востоковедение, регионоведение, тюркология.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_polit@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).

5. Схема построения статьи (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: min – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – *межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.*

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерцензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТБ 0000003104
TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal
“Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional studies. Oriental studies. Turkology Series”

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of political science, regional studies, oriental studies, turkology.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_polit@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: *Kazakh, Russian, English.*

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - *first line, left*

Initials and Surname of the author (s) - *center alignment, italics*

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - *center alignment, italics*

Author's e-mail (s)- *in brackets, italics*

Article title - *center alignment, bold*

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - *line spacing - 1, indent of the “red line” -1.25 cm, alignment in width.*

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those **formulas** are numbered, to which the text has references.

All **abbreviations**, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on **the financial support** of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be **carefully verified**. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Tsesnabank: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТБ 0000003104
TSES KZ KA

Мақаланы рәсімдеу үлгісі /Образец оформления статьи /Template

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³

¹*Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан*

³*Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актюбе, Казахстан*

(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)

Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника

Аннотация. В рамках компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функции... [100-200 слов]

Ключевые слова. Приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, компьютерный (вычислительный) поперечник.

Основной текст статьи должен содержать

- введение/постановка задачи,
- цели/история,
- методы исследования,
- результаты/обсуждение, заключение/выводы.

Список литературы

1. Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе// Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
2. Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. -М.: ТОО «Янус», 1995. -581 с.
3. Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам// Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М. Никольского, Москва, Россия, 2015. – Москва, 2015. -С.141-142

А.Ж. Жұбанышева, Н. Темірғалиев, А.Б. Утесов

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институтыа, Астана, Қазақстан

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау

Аннотация. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебега коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл емес ақпарат арқылы жуықтау есебі толығымен шешілді... [100-200 сөз]

Түйін сөздер. Жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

A.Zh. Zhubanysheva, N. Temirgaliyev, A.B. Utesov
*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian
National University, Astana, Kazakhstan*
K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier coefficients... [100-200 words]

Key words. Approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

1. Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
2. Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
3. Zhubanysheva A.Zh., Abikenova Sh.K. O normah proizvodnyh funkcionov s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcionov» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Сведения об авторах:

На каз.:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, А.Молдағұлов даңғ. 34, Ақтөбе, Қазақстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На рус.:

Жубанышева А.Ж. – Старший научный сотрудник Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темиргалиев Н. – Директор Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - кандидат физико-математических наук, доцент кафедры Математики, Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, пр. А.Молдагуловой 34, Актөбе, Казахстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На англ.:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.